

VOORWOORD

Uitgevers zijn als vijanden, je kunt niet zonder ze.

Er zijn schrijvers die hun werk 'in eigen beheer' uitgeven, maar van de meeste hoort men weldra niets meer. W.F. Hermans vormt in dit opzicht (en in dit opzicht niet alleen) een uitzondering. Zijn *Mandarijnen op zwavelzuur* moest hij aanvankelijk wel in eigen beheer het licht doen zien, aangezien geen uitgever publicatie aandurfde. Ik weet nog dat de auteur adverteerde met het toezenden van een gesigneerd exemplaar, als men zich per post bij hem in Groningen vervoegde. Het heeft niet gewerkt. Later, toen de dreiging van rechtszaken was overgewaaid, nam uitgever Thomas Rap dit geschrift onder zijn hoede, niet als uitgever in feite, want het was al uitgegeven, maar in de eerste plaats als distributeur.

Schrijvers hebben uitgevers nodig, bijna net zo hard als uitgevers schrijvers nodig hebben, maar meer nog dan elkaar, hebben beide de boekhandel nodig. Zonder boekhandel geen distributie en zonder distributie geen verkoop. En het is daarom dat een willekeurige boekhandelaar in dit land, ook als hij geen enkele titel van een auteur in voorraad heeft, maar het verlangde boek 'wel kan bestellen', bij levering een percentage van de verkoopprijs krijgt dat bijna viermaal zo hoog ligt als het deel dat de auteur ontvangt.

Aan uitgevers kan men feitelijk alleen ontkomen door geen schrijver te zijn, maar schrijver *is* men, of men wil of niet. Schrijver zijn is geen keuze, al denken veel would-be schrijvers

van wel; het is een gesteldheid, om niet te zeggen een lotsbestemming, of, zuiverder nog: een gedoemdheid. Bestsellers maken van de nood een deugd, ramsjboeken maken van het lot een noodlot.

Ik debuteerde in het jaar 1967 bij uitgeverij J.M. Meulenhoff, toen nog een 'huis' van onbesproken gedrag, dat op zichzelf stond en nog geen deel uitmaakte van een door geldwolven geregeerde 'perscombinatie', waardoor een belangrijk deel der auteurs elders een goed heenkomen zocht. De literaire uitgeverij J.M. Meulenhoff verdween in PCM, een uitgeversorganisatie geleid door directeuren die jaarlijks hun eigen salaris verhoogden en elkaar binnen de roedel slinks naar het leven stonden, tot uiteindelijk hun eigen strot werd doorgebeten door een nog grotere geldwolf. Met gouden tanden, dat wel. *Homo homini lupus pecuniarius!*

De uitgeverwereld wordt dezer dagen, evenals de bankwereld en de auto-industrie, geteisterd door overnames. Bij overnames of fusies behoren altijd geruststellende woorden aan het adres van de medewerkers binnen het concern. Ongerustheid is overbodig, zo niet misplaatst, in de organisatie zal nauwelijks iets veranderen, de medewerkers zullen er eigenlijk niets van merken, maar na de fusie zal het nieuwe management de zaken soepeler kunnen leiden en de kosten beter 'beheersbaar' maken, kortom, een fusie of een overname is slechts een transformatie, die het bedrijf gezonder maakt en de marktpositie versterkt. Banen zullen zo veel mogelijk behouden blijven, dat wil zeggen, tot zij worden afgestoten. Het oude management zet hiertoe het mes in eigen boezem en ontslaat zichzelf met een afscheidspremie van een miljoen, of een veelvoud van dit bedrag, per bendelid.

Verreweg de meeste uitgeverijen opereren weliswaar nog onder eigen naam en logo, maar hebben de meedogenloze beschutting opgedrongen gekregen van een zakelijke paraplu,

een 'holding', vaak aangeduid met het woord 'groep', een conglomeraat van zakkenvullers, die uitgevers reduceren tot zetbazen en minder belangstelling hebben voor hun boeken dan voor hun boekhouding.

In de relatie met mijn huidige uitgever, Contact, (het woord zegt het al) is er sprake van een kleine, hechte organisatie, in een eigen kantoor op zo ongeveer de mooiste locatie van de hele wereld, waar rust heerst en waar ik de weg ken. Kleinschaligheid heet zo iets tegenwoordig. 'Goed gedaan, Bert,' dacht ik nog, toen Bert de Groot, opperstalmeester van het VBK-concern, de wens inwilligde van Mizzi van der Pluijm, directeur bij uitgeverij Contact, om een meer zelfstandige status binnen de overkoepelende organisatie te verkrijgen.

Mijn veertigjarige zwerftocht door uitgeversland heeft mij door een grillig landschap gevoerd, bevolkt door ijdele roofridders, onbetrouwbare mooipratere, malafide boekhouders en koppige idealisten. In dat opzicht verschilt de uitgever niet zeer van de auteur en er zijn zelfs voorbeelden bekend van hybride vormen, waarbij uitgever en auteur tot één gedaante versmolten, hetgeen de samenwerking er niet eenvoudiger op maakte.

Herinneringen aan mijn uitgevers is een non-fictiedocument, dat desondanks onlosmakelijk verbonden is met mijn fictionele werk. Men zou dit geschrift kunnen lezen als memoires, maar ook als een op verifieerbare feiten gebaseerde autobiografie (wat is het verschil), een strikt persoonlijk verslag van de ervaringen, zoals ik die door de jaren heen met uitgevershuizen, dan wel met uitgevers in persoon, heb meegemaakt.

In volgorde van opkomst zijn dat uitgeverij J.M. Meulenhoff NV, G.A. van Oorschoot's uitgeversmaatschappij bv, De Bezige Bij, coöperatieve vereniging tot uitgave van boeken en tijdschriften u.a, uitgeverij Bert Bakker BV, de samenwerkende uitgeverijen Bert Bakker/ Prometheus/ Ooievaar Pocket-

house en uiteindelijk het hol van de leeuwin, uitgeverij Contact, waar louter vrouwen de scepter zwaaien en waar mijn vrouwde misogynie onder zware druk kwam te staan, toen men aanbod om mijn gehele oeuvre te herdrukken, tien titels, die jarenlang uitsluitend antiquaries verkrijgbaar waren geweest, vijfendertig jaar werk, dat nu in twee delen – *De verhalen I* (2003) en *II* (2004) – opnieuw bestaat en tezamen met de boeken *Nestor* (2002), *De verering van Quirina T.* (2006) en *Eindelijk volstrekt alleen* (2008) een literair mozaïek vormt van de man die ik ooit was, later werd en nu voor altijd blijf.

★

In hoofdstuk v komt de ‘Odyssee’ aan bod – over een oceaan van weifelmoedigheid, arglist en onwil – die ik met het manuscript van mijn verhalenbundel *Ochtendwandeling* heb moeten ondernemen, toen welgeteld acht uitgevers achtereen deze bundel op basis van een scala van overwegingen, niet wilden of durfden uit te brengen. Ik was in die tijd gesmet, leek het wel, en daarmee mijn werk. Mijn werk bracht een uitgever kennelijk ongeluk, mijn werk paste niet in het fonds, het bood geen commerciële perspectieven, het was al te lang stil geweest om mij heen, ik was inmiddels al aan mijn vijfde uitgever toe, verhalen verkopen niet... als persoon was ik een querulant... een drammer... een onaangenaam mens... roept u maar.

Een beschrijving van deze barre tocht levert, in retrospectief, niet alleen vermakelijke maar ook leerzame leesstof op, naar ik hoop. *Dulce et utile*.

★

Een appendix (1): *Dagboeken, Max de Jongs en nog een*, bevat de gedeeltelijke tekst van een aanval op de slappe en van burgerlijkheid vergeven dagboeknotities die de dichter Cees Buddingh’ in het jaar 1969 in een aantal achtereenvolgende num-

mers van *Tirade* publiceerde. Ik vergelijk in dat stuk *Bud-dingh's* knusse huiselijkheid met de ontroerende, parallel in *Tirade* gepubliceerde dagboekfragmenten van Max de Jong, een verscheurde ziel, wiens naam ik toen voor het eerst hoorde, maar die later de auteur bleek te zijn van het beklemmende gedicht 'Heet van de naald', alsook van het motto dat W.F. Hermans voor *Mandarijnen op zwavelzuur* gebruikte, auteur ook van de ronduit sublieme contactadvertentie: 'Risee zoekt aanspraak', zoals ooit door Geert van Oorscot in *Tirade* gememoreerd.

★

Het opstel tegen W.F. Hermans onder de titel 'Is het gedaan met die oude sopraan?' voeg ik, in enigszins afgestofte en opgepoetste vorm, eveneens als appendix (II) toe. Dit stuk is bijna veertig jaar oud en nooit eerder gepubliceerd, maar het wordt ook genoemd in mijn briefwisseling met Van Oorscot, die het destijds niet voor *Tirade* wilde hebben, met als reden dat iemand toch wel eens van mening mag veranderen. Ik vond dat voor afwijzing van mijn essay een drogreden. Iemand die altijd gelijk heeft, kan niet ineens ook ongelijk hebben. Vooral Hermans' uitspraak: 'Die *Mandarijnen* is een les voor me geweest' vond ik onuitstaanbaar. Het was in feite mijn tweede polemiese exercitie kort na mijn debuut en geeft op tamelijk verbeterd, maar tevens nogal aandoenlijke wijze, weer hoe het mij stak dat mijn grote literaire voorbeeld in een interview met de jonge Ischa Meijer zijn eigen werk verloochende. Ik genereerde me voor hem, zoals een krijgslustige zoon zich schaamt voor een laffe vader.

★

In een laatste appendix (III) geef ik in briefvorm mijn onvermoerbare pogingen weer om van Wouter van Oorscot toestemming te krijgen een aantal door zijn vader aan mij ge-

schreven brieven, die voor het verloop van onze omgang relevant zijn, in hun oorspronkelijke vorm te publiceren.

J.M. MEULENHOF NEDERLAND NV

1967-1972

Ik moet dit relaas rondom mijn eerste uitgever beginnen met een saluut aan de dichter Ed. Hoornik, via wie ik in contact kwam met die lokkende literaire wereld, dat onherbergzame niemandsland, die eeuwige jachtvelden der vergetelheid, waarheen men zich zo hovaardig begeeft, gedwongen door de eigen vrije wil en uitbundig in zichzelf gekeerd, in het vastberaden besef dat er geen terugkeer meer mogelijk is. Mijn contact met Ed. Hoornik, in die tijd tevens secretaris van het letterkundige tijdschrift *De Gids*, kwam tot stand middels een telefoonsprek in het najaar van 1966. Kort tevoren had ik twee verhalen naar *De Gids* gestuurd, met het verzoek er ten minste één te plaatsen en met de hoop op allebei. 'Seizoenarbeid' en 'Vier mei' waren de titels, verhalen die gekenmerkt werden door een grote mate van geweld, agressie en paranoia en die een halfjaar later beide in mijn debuutbundel *Seizoenarbeid* zouden worden opgenomen. Bij jonge schrijvers vloeit veel bloed, bij oudere meer tranen.

Hoornik deelde mij op zakelijke en tegelijkertijd vriendelijke toon mee dat de kwaliteit van beide stukken plaatsing rechtvaardigde, maar dat de redactie vanwege de grote voorraad kopij besloten had een keuze te maken.

Op dat moment in de tijd trof een elektrische schok mijn zenuwgestel zo volledig, dat ik over mijn gehele lichaam begon te gloeien en te tintelen en even niets meer kon zien.

'Raak!' schoot het door mijn brein.

'Het gaat beginnen!' beierde het door mijn hoofd.

'Ik werd schrijver, zie je wel!'

En terwijl de heer Hoornik vervolgde met mij te vertellen dat de redactie in meerderheid de voorkeur gaf aan het verhaal 'Vier mei', maar dat een van hen uitdrukkelijk te kennen had gegeven het verhaal 'Seizoenarbeid' liever te plaatsten,* kwam de tuin van mijn ouderlijk huis te Zandvoort langzaam en wazig weer in zicht en hoewel alle bomen kaal waren en er geen plant in bloei stond, kostte het mij geen enkele moeite om die troosteloze aanblik in frisgroene lentetooi te zien.

Ik herinner mij niet meer wat ik tijdens dat telefoongesprek zelf gezegd heb, het zal vermoedelijk wat beleefd gestamel zijn geweest, maar wel weet ik nog dat Hoornik afsloot met een felicitatie en de opmerking dat ik enig geduld moest hebben, aangezien er voor mijn verhaal in de eerstkomende nummers nog geen plaats was; het kon wel voorjaar 1967 worden.

Maar dat uitstel kon mij niets schelen, het had zelfs wel iets aangenaams. Een paar maanden waarin ik aan nieuwe verhalen kon werken, in de wetenschap dat publicatie van een eerder verhaal gegarandeerd was. Tijd speelde geen rol. Ik had alle tijd van de wereld. Tijd was slechts een relatief begrip, het was niet meer dan een afspraak. Evenals het begrip ruimte, overigens. Klein of groot, veel of weinig, lang of kort, geen van alle had absolute proporties. Zij waren als eenheden wel meetbaar, maar tijd en ruimte als absolute gegevens waren beide oneindig. Zo zat dat en niet anders. De jonge schrijver heeft de waarheid in pacht.

In het verhaal 'Vier mei' komt een trap voor die naar boven meer treden heeft dan naar beneden, waaruit blijkt hoe mijn

* Dat afwijkende redactielid was Harry Mulisch. Zijn uitgesproken mening heeft mij er toch niet van kunnen weerhouden om het titelverhaal van mijn bundel *Seizoenarbeid* later niet in mijn verzamelde verhalen op te nemen. Het beschrijft de gruwelijke verkrachting van en de moord op een ongeveer tienjarige Duitse toeriste in het toenmalige hotel Bouwes te Zandvoort, een metaforisch verhaal dat een extreem soort van oorlogstrauma verbeeldde, culminerend in een meedogenloze en schokkend opgeschreven wraakoefening.

vroegste hoofdpersonen al geneigd waren te worstelen met een adequate waarneming van de werkelijkheid, om nog maar te zwijgen over de rol die de medemens daarin vervulde, die ander, met zijn eigen gelijk, in zijn eigen wereld, waarin hij geheel autonoom ronddoelt.

Alle voortekenen wezen er dus op dat mijn debuut zou plaatsvinden met de publicatie van het verhaal 'Vier mei' in het gerenommeerde literaire tijdschrift *De Gids*, maar de werkelijkheid kan zich bij tijd en wijle zeer grillig gedragen, zoals zo-even reeds gesignaleerd, want aangemoedigd door de gang van zaken bij *De Gids* stuurde ik in hetzelfde najaar van 1966 nog twee verhalen op, ditmaal naar een ander blad, maar al even gerenommeerd als *De Gids*, waar de voorraad liggende kopij kennelijk niet zo groot was en zo verscheen het allereerste verhaal van mijn hand in het decembernummer 1966 van *Tirade*.

Zojuist heb ik die allereerste brief van Geert van Oorschot, waarin hij het verhaal 'Mijne heren' voor *Tirade* accepteert, uit mijn archief opgedolven. Het briefpapier is in vieren gevouwen geweest, waaraan ik kan zien dat ik ermee in mijn zak gelopen heb. Ik kan me dat niet meer herinneren, maar wel heel goed voorstellen. Uitgeverij G.A. van Oorschot, waar W.F. Hermans werd uitgegeven en G.K. van het Reve, A.P. Tsjechov, F.M. Dostojevski, en nu was L.H. Wiener in aantocht.

Ik lees: 'Wij zijn belangstellend naar meer werk van u. Mocht u nog een en ander hebben liggen, dan houdt *Tirade* zich voor inzage aanbevolen.'

En ik had meer liggen, zeven verhalen om precies te zijn.

Wat noemt men eigenlijk een debuut? De eerste publicatie van een auteur, of de eerste boekuitgave van zijn hand? Het woord 'debuutroman' is ondubbelzinnig, maar wat is er tegen het woord 'debuutverhaal'? Hoe dan ook, mijn eerste verhaal verscheen bij uitgeverij Van Oorschot en mijn eerste boek bij uitgeverij Meulenhoff.

Dat had trouwens evengoed uitgeverij Querido kunnen zijn, want eind november 1966, twee dagen na het aanbod van Meulenhoff, ontving ik ook van Reinold Kuipers een uitnodiging om werk ter uitgave aan te bieden. Ik mocht kiezen, het kon niet op. Querido had mijn naam doorgekregen van J. Bernlef, schreef de heer Kuipers, al wist ik niet hoe dat kon, want ik had op dat moment nog niets gepubliceerd. Later bleek dat Bernlef als 'scout' voor uitgeverij Querido fungeerde en kennelijk over geheime bronnen beschikte, zoals Ed. Hoornik, met wiens dochter hij getrouwd was.

In het jaar 1967 werd uitgeverij J.M. Meulenhoff geleid door een energieke directeur, Willem Bloemena. Ik was toen 22, Willem Bloemena rond de 40, schat ik.

Een debuut kan stormenderhand verlopen en tot groot succes leiden, het kan ook een storm in een glas water blijken te zijn en nadien verpieteren. Alle schrijversnamen vallen hier op hun al of niet terechte plaats. Bij mijn debuut was sprake van een unieke variant: het boek werd door de rechter verboden.

Willem Bloemena en ik tutoyeerden elkaar niet, waarom zouden we? 'Waarde Wiener' was waardevast en 'Geachte heer Bloemena' klonk zoveel schoner dan 'Beste Willem', maar ik was in die tijd aangaande persoonlijke verhoudingen zo afstandelijk, argwanend en geremd, dat ik mijn bedoelingen bij voorkeur in vormelijkheid en vaste rituelen verpakte. Dat geremdheid geen toenadering bood was mij genoegzaam bekend, maar ik was in toenadering niet geïnteresseerd.

Mijn karakter werd bepaald door een volmaakte balans van tegengestelde krachten. Zo werd het gat dat mijn verlegenheid sloeg in mijn sociale omgang geheel gevuld door mijn eigendunk, was mijn koppigheid even groot als mijn berusting, woog mijn drift precies op tegen mijn geduld en was ik even gewelddadig als vredelievend. Dat deze balans naar beide zijden zo ver kon uitslaan bepaalde mijn onevenwichtigheid.

Wat ik miste was beheersing. Niet mijn gelijk speelde mij parten, maar de wijze waarop ik het wilde binnenhalen.

Voor mijn eerste ontmoeting met directeur Bloemena van uitgeverij Meulenhoff had ik een paar nieuwe schoenen gekocht bij de firma Fransen in de Anegang te Haarlem. Die zaak bestaat nu niet meer, maar voor Greve, Churches of Van Bommel was dat het aangewezen adres. Zwarte brogues waren het, met gladde zolen van glimmend leer, waarop men in de eerste week van aanschaf op gewreven tegelvloeren onophoudelijk de kans liep uit te glijden en zijn nek te breken. Een grijze flannelen broek, een wit overhemd en een suède jack, zo zag de schrijver van *Seizoenarbeid* eruit. Dat ik mijn nek zou breken in het pand Rokin 44, waar uitgeverij Meulenhoff destijds zetelde, was onwaarschijnlijk, want dat pand had geen tegelvloeren en ook geen marmeren hal, zoals een halfjaar later het veraderlijke Gerechtshof aan de Prinsengracht. Er was aan het Rokin een nauwe trap omhoog, die bij brand niet meer naar beneden zou voeren en op de overloop van de eerste verdieping stond Willem Bloemena me op te wachten, met uitgestoken hand.

Bloemena's geestdrift was overrompend, ongemakkelijk is het woord.

'Lodewijk Henri,' zei hij even later met bruisend stemgeluid, terwijl hij met zijn vulpen mijn twee voornamen op het contract voor mijn boek door een liggend streepje verbond, waardoor ze versmolten tot één, hetgeen ik heel vervelend vond, maar uit beleefdheid niet wilde tegenhouden.

'*Seizoenarbeid*,' ging hij monter verder, terwijl hij in één moeite door de zeven verhalen die mijn bundel vormden omdoopte tot 'fragmenten', waardoor hun secure compositie en mijn verknochtheid aan een goede plot geheel buiten beschouwing werden gelaten.

Hij schreef het woord *fragmenten* achter de titel.

Ik zweeg maar kreeg het behoorlijk benauwd.

Wat mij nog het meest de adem benam was zijn hartelijkheid en zijn enthousiasme. Goede bedoelingen zijn lastiger te pareren dan botheid.

‘Het is een prachtig boek,’ riep hij uit. ‘Ik laat het ook aan mijn zontje lezen! Die is pas tien, maar hij leest alles al!’*

Ik verstrakte, want het titelverhaal uit *Seizoenarbeid* was geen geschikt verhaal voor een jong kind. Mijn overtuiging dat Bloemena blindelings en louter beroepsmatig enthousiast was voor mijn boek, zonder het zelf gelezen te hebben, stelde mij op dat moment eerder gerust dan teleur.

Ik was in die tijd onuitstaanbaar wellevend, zodat ik de eigenzinnige interventies van de heer Bloemena, alsmede zijn loze beweringen, aanvankelijk zonder tegenspraak accepteerde. (Later, in de laatste drukproeven heb ik naast enkele andere essentiële wijzigingen het woord ‘fragmenten’ nog net op tijd door ‘verhalen’ kunnen vervangen. Van dat streepje tussen mijn voornamen heb ik nog jarenlang last gehad.)

Langs de wanden in zijn kantoor stond een aantal schilderijen, waarvan ik er op zijn aandringen een uitkoos voor het omslag. De afbeelding van een naakte man in uiterste ontred-

* Ik herinner mij met zekerheid dat Bloemena gezegd heeft: ‘Hij is pas tien, maar hij leest alles al’, waaruit eens te meer moge blijken hoezeer ons geheugen ons parten spelen kan, want het is bewijsbaar uitgesloten dat Bloemena dit zo heeft gezegd, aangezien zijn zontje in 1967 vier jaar jonger was dan op 4 augustus 1971, toen hij negen was. Basje Bloemena zou dus in 1967 vijf jaar oud geweest moeten zijn, waardoor Bloemena’s vader trots wel zeer megalomane afmetingen gehad zou moeten hebben. Maar als dat zo was, en wat is daarop tegen, hoe kan die waarneming dan in mijn geheugen zo vervormd zijn geraakt? De onbetrouwbaarheid van onze herinneringen wordt kennelijk, meer dan wij ons bewust zijn, bepaald door onwaarneembare, maar sterke freudiaanse invloeden op ons geheugen. Mijn afkeer van het verhaal ‘Seizoenarbeid’ werd na verloop van tijd zo manifest dat ik het niet uitgesloten acht dat mijn beslissing om het definitief af te keuren beïnvloed is door wat Basje Bloemena later is overkomen.

dering leek mij op de inhoud nog het meest van toepassing, al vond ik een letteromslag eigenlijk veel mooier, maar zeg zoiets maar eens als je hoofd gonst van de overdonderende impressies.

De heer Bloemena nam in alle rust en openheid het contract met me door, dat ik vervolgens met licht bevende hand ondertekende.

Ik was schrijver!

‘En nu niet te lang wachten met je volgende boek en als het kan een roman!’

‘Een roman?’

Hij knikte kort.

‘Romans verkopen tenminste.’

De volgende dag zette ik me aan mijn bureau en begon driftig te schrijven aan de roman *Zwarte vrijdag*, die ik binnen een halfjaar voltooide en die nog in hetzelfde jaar 1967 uitkwam. *Zwarte vrijdag* is een boek dat in deze vorm nimmer gepubliceerd had mogen worden, maar door directeur Bloemena opnieuw geestdriftig werd ontvangen.

Op 10 april 1967 schreef Bloemena mij:

Waarde Wiener, SEIZOENARBEID is uit: reden om u te schrijven en u te complimenteren. Ik ben niet in geringe mate gelukkig met de uitgave waaronder ik gemakshalve ook maar de uitvoering van het boek schaar. Ik hoop natuurlijk dat u dit laatste met me eens kunt zijn maar bovenal dat de uitgave de aandacht zal trekken die het – en dat heb ik u meermalen gezegd – naar mijn mening zo zeer behoeft. [...] Ik hoorde tot mijn genoegen dat u de laatste hand legt aan een roman-manuscript. Mag ik hopen dat wij het inleveren van dit manuscript vergezeld kunnen laten gaan van een ontmoeting en een wat langer gesprek? Mag ik vragen mij daartoe eens op te bellen? Met beste groet, uw...

Seizoenarbeid trok aandacht, maar niet de aandacht die mij voor ogen stond, want op 28 augustus 1967 schreef Mr. J.P. Petersen, vicepresident van de Arrondissementsrechtbank te Haarlem aan ons beiden – aan mij als ‘gedaagde sub 1’ en aan Willem Bloemena, als de rechtspersonificatie van J.M. Meulenhoff, als ‘gedaagde sub 2’ – ‘WIJ, PRESIDENT DER ARRONDISSEMENTS-RECHTBANK TE HAARLEM, gehoord partijen en overwegende TEN AANZIEN VAN HET RECHT, dat als erkend ten processe vaststaat dat gedaagde sub 1 onder de titel “Seizoenarbeid” een boek heeft geschreven en dit boek heeft doen uitgeven door gedaagde sub 2, welk boek een zevental novellen bevat, waarvan de zesde novelle de titel draagt “Jansen”; overwegende dat eiser zijn vooromschreven vordering hierop grondt, dat het voor een ieder in Zandvoort en verre omgeving duidelijk is, dat met de in de novelle getiteld “Jansen” als Jansen ten tonele gevoerde persoon niemand anders bedoeld kan zijn dan eiser, welke stelling door eiser wordt toegelicht door het opsommen van een aantal in de novelle voorkomende bijzonderheden omtrent Jansen en het door hem uitgeoefende bedrijf en voorts dat de schrijver omtrent die persoon op pagina 94 van dat boek schrijft, dat hij hem onder hoogst compromitterende omstandigheden met een van zijn serveersters aantrof, en op pagina 115 uitvoeriger beschrijft hoe hij Jansen heeft aangetroffen [...] en dat gegeven verder uitwerkt door verderop in die novelle te schrijven dat Jansen in zijn kamer op de divan lang, [sic] dat Hannie onder hem lag, dat zijn broek in zijn knieholten lag, en dat hij naar de deken grabbelde om die over zich heen te trekken; overwegende dat door het beschrijven van het plegen van voormelde handelingen door iemand, met wie, zoals reeds is overwogen, slechts eiser bedoeld kan zijn, gedaagde sub 1 de eer en goede naam van eiser – die, naar vaststaat, een gehuwd man is – heeft aangetast, en zich aldus ten aanzien van eiser aan een onrechtmatige daad heeft schuldig gemaakt, hebbende de vordering om daaraan zo spoedig mogelijk een einde aan [sic] te maken, zonder enige twijfel, een spoedeisend karakter; RECHT DOENDE IN KORT GEDING: Veroordelen gedaag-

den om de uitgave van het boek “Seizoenarbeid” geschreven door gedaagde sub 1 te staken, voor zover daarin voorkomt de novelle “Jansen”, opgenomen in het ter terechtzitting overlegde exemplaar op de pagina’s 93 tot en met 119. Ontzeggen het meergevorderde.’

Nu was de figuur Jansen in mijn novelle ‘Jansen’ ongehuwd, want dat had ik zo opgeschreven, terwijl vaststond dat eiser, die zich aangesproken voelde door de naam Jansen, hoewel hij zo helemaal niet heette, wel degelijk gehuwd was, naar vaststond, en al komt de dorpsnaam Zandvoort niet voor in de novelle, de conclusie dat de handeling zich toch in Zandvoort had voltrokken leek de advocaat van eiser gerechtvaardigd, doordat enkele andere verhalen uit dezelfde bundel zich ook in Zandvoort afspeelden. De inhoud van de novelle ‘Jansen’ werd dus gewraakt op basis van de inhoud van andere verhalen uit mijn bundel, die niet verboden werden. Holadiejee. Ik was door dit vonnis ten dode bedroefd, maar ook hemelhoog juichend, want had ik nu niet een boek geschreven dat voor altijd een plaats zou krijgen in de jurisprudentie van de Nederlandse rechtspraak? Een boek ook dat zo’n beetje op de dag van uitgave al antiquarische waarde had?

Goede bedoelingen hebben niet zelden op een grillige wijze een kwade uitwerking en kunnen in een verhouding die van twee kanten op goede wil steunt een onherstelbare verwijdering veroorzaken. Juist in de goede bedoelingen van de mens schuilt zijn tragiek. Voor zijn slechte bedoelingen verdient hij vernietiging, voor zijn goede bedoelingen vergeving.

Zo had ik de heer Bloemena bij de voorbereidingen van mijn manuscript ervan op de hoogte gebracht dat ik in het verhaal ‘Jansen’ weliswaar een naam had gekozen die beschouwd kon worden als de meest algemene familienaam in het Nederlandse taalgebied, maar dat ik hier een portret schilderde van een persoon met wie ik in de onder de wet vallende alledaagse werkelijkheid in een conflictueuze situatie was geraakt. De cli-

max van mijn handeling steunde op een fictief gegeven, maar de sfeer en de locatie waren wel degelijk aan de werkelijkheid ontleend. Niet alleen werd de naam van het dorp Zandvoort genoemd, maar bovendien speelde de verhitte handeling zich af op een wel zeer herkenbare plek: de watertoren van het dorp Zandvoort. Hoe ver kon ik gaan?

‘Geen enkel probleem,’ verzekerde de heer Bloemena mij. Jan Wolkers had in zijn verhaal ‘Gezinsverpleging’ een zeer schrijnend beeld geschetst van een meisje dat hij met naam en toenaam noemde; Marie van der Tang, heette zij. Nooit iets gebeurd.

‘Maak je geen zorgen, alles kan blijven staan.’ En toen: ‘Als er iets gebeurt neem ik de verantwoordelijkheid op me.’

Een minder paranoïde misantroop dan ik zou door deze geruststelling gerustgesteld zijn, maar mij leek het na nauwkeurige reflectie toch veiliger om de naam Zandvoort te schrappen en het woord ‘watertoren’ te vervangen door ‘uitzichttoren’. Het dorp werd zo een anonieme plaats, de naam Jansen neutraliseerde de herkenbaarheid extra en waren er niet meerdere uitzichttorens langs de Nederlandse kust, meer althans dan watertorens, meer althans met ook nog een restaurant in de top?

Het zou niet genoeg blijken te zijn.

★

Mijn debuut zou men uit promotionele overwegingen een droomdebuut kunnen noemen, maar zo voelde ik het niet. Ik had een goede bundel geschreven, die op zichzelf kon staan, een bundel in its own right, zoals de Engelsen het puntgaaf formuleren. Ik had een conflict beschreven dat ik in de historische werkelijkheid ook beleefd had, maar ik had het tot een literair gegeven verheven en in een fictieve context geplaatst. Ik had details ingevoegd, ruis onderdrukt, vergrotingen toegepast, een voor de handeling onontbeerlijke vrouwelijke figurant verzonnen en ten slotte de secuur uitgelichte plot binnen een

literair objectief gebracht. Daarna had ik het verhaal vastgelegd, gefixeerd, in woorden. Voorgoed. Een verhaal dat zijn eigen werkelijkheid opeiste, zijn eigen authenticiteit ademde, zijn eigen verraad en zijn eigen wraak, zijn eigen geldingsdrang en zijn eigen onmacht. Een verhaal dat de thematiek van al mijn latere werk al in zich borg. *Forever young and still to be enjoyed*. Een verhaal zo ‘waarheidsgetrouw’ dat het feitelijk al mijn latere werk overbodig maken kon, mijn latere werk, dat groeien zou, zoals een boom groeit, in de stam, onveranderlijk dezelfde, maar jaarlijks statiger in postuur.

De commotie deed niet direct afbreuk aan de kwaliteit van mijn geschrift, toch was het eerder dubieuze aandacht dan verdiende, eerder onrechtmatige dan rechtmatige aandacht. De scandaleuze aspecten van deze affaire betekenden voor mij als schrijver niets. De beledigde burgerman was reeds lang getransformeerd tot zijn literaire alter ego, bestond nog slechts op papier, was opgegaan in zijn eigen fictionaliteit, in de schijnbare waarheid van de verbeelding – een waarheid die in al haar schijn de werkelijkheid verre overtrof – figureerde nu voor altijd in een ontmaskerde wereld van schijnheiligheid en fatsoen. Dat deze man, hij ruste in vrede, zichzelf uit alle macht wilde herkennen in de ronduit abjecte figuur Jansen uit mijn gelijknamige verhaal, laadt geen verdenking op mij als schrijver, maar draagt slechts bij tot zijn eigen demasqué.

Wat wilde hij bereiken met zijn door de wet versterkte stem die riep: ‘Die man daar, dat ben ik!’

Uitgever Bloemena kondigde grootscheepse acties aan. Allereerst zouden we in hoger beroep gaan en die provincialen uit het arrondissement Haarlem de les eens lezen voor het Gerechtshof te Amsterdam. Daarnaast wilde hij een zogeheten ‘zwartboek’ opstellen, daartoe gestimuleerd door een ‘Kronkel’ in *Het Parool* waarin Carmiggelt mijn zijde koos. (Bedankt Simon.)